
Л. П. Коваленко, кандидат юридичних наук,
доцент Національного університету «Юридич-
на академія України імені Ярослава Мудрого»

Функції інформаційного права

Інформаційне право — це галузь права, що регулює суспільні відносини, що виникають у процесі створення, зберігання, розповсюдження і використання інформації. За допомогою з'ясування функцій інформаційного права можна з'ясувати соціальне призначення інформаційного права. Таким чином, через розкриття функцій інформаційного права розглянемо соціальне призначення інформаційного права.

Невеликий строк використання поняття «функція інформаційного права» сьогодні не дозволяє констатувати наявність єдиного погляду на цю проблему. Деякі науковці, такі як М. Я. Швець, В. М. Брижко, Р. А. Калюжний, К. І. Беляков та ін., деякою мірою досліджували питання функцій інформаційного права, але зроблені ними висновки свідчать лише про відсутність усталених поглядів на певні проблеми щодо їх визначення, ознак, класифікацій за різними критеріями тощо. Якщо синтезувати численні точки зору, то можна зробити висновок, що під функцією інформаційного права розуміють або соціальне призначення інформаційного права, або напрями його правового впливу на суспільні відносини, або і те й інше разом¹.

---

¹ Правова інформатика : підручник / М. Я. Швець, В. М. Брижко, Р. А. Калюжний та ін. — К. : ІВА, 2003. — 240 с.

Останнє пов'язано з тим, що як соціальне призначення, так і напрями його впливу на суспільні відносини, взяті окремо, не вичерпують поняття функції інформаційного права. Якщо під функцією інформаційного права розуміти тільки його соціальне призначення, то подібне поняття буде мати надто загальний характер. При понятті функції інформаційного права тільки як наряду правового впливу на суспільні відносини не береться до уваги спрямовуючий момент цієї дії.

У цьому зв'язку слід акцентувати увагу на недоцільності ототожнення або протиставлення напрямів правового впливу соціальному призначенню інформаційного права і навпаки.

Поняття «функція інформаційного права» має охоплювати одночасно як призначення права, так і його вплив на суспільні відносини. Тому, розкриваючи сутність якої-небудь функції інформаційного права, необхідно постійно мати на увазі зв'язок призначення інформаційного права з напрямками його впливу і навпаки — визначеність останніх призначенням інформаційного права.

Власне, функція інформаційного права — це реалізація його соціального призначення. Що ж слід розуміти під соціальним призначенням інформаційного права і правовим впливом?

Соціальне призначення інформаційного права формується, складається з потреб суспільного розвитку. Відповідно до потреб соціальними потребами суспільства створюються закони, спрямовані на закріплення певних відносин, їх регулювання або охорону. Причому те або інше призначення інформаційного права виступає тим виразніше, чим гостріше відчувається потреба (необхідність) саме у відповідній його соціальній ролі — закріпити, захистити або направити розвиток інформаційних відносин.

Упорядкованість інформаційних відносин, їх системність і динамізм є необхідними умовами функціонування і розвитку суспільства. Тому соціальне призначення інформаційного права полягає у врегулюванні, впорядкуванні інформаційних відносин, наданні їм належної стабільності, створенні необхідних умов: для реалізації інформаційних прав громадян і нормально-го існування громадянського суспільства в цілому¹.

¹ Баранов, О. А. Інформатизація та відкритість влади як засоби демократизації суспільства / О. А. Баранов. — К. : Альтерпрес, 2003. — 348 с.

Правовий вплив інформаційного права — це така категорія, яка характеризує шляхи, форми, способи впливу права на інформаційні відносини. Це реалізація правових принципів, установлень, заборон, приписів і норм в суспільному житті, діяльності держави, її органів, громадських об'єднань та громадян.

Напрямок впливу — найбільш суттєвий компонент функції інформаційного права, він є відповіддю на потреби суспільного розвитку, результатом законодавчої політики, що концентрує ці потреби і трансформує їх у позитивне право.

Розкриваючи поняття «функція інформаційного права», слід звернути увагу і на співвідношення таких категорій, як «правовий вплив» і «правове регулювання».

Правовий вплив — це не тільки суто нормативний, але й психологічний, ідеологічний вплив права на почуття, свідомість і дії людей. До форм правового впливу належить, наприклад, інформаційний вплив права.

Правове регулювання — це здійснювана за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правових відносин, правових приписів та ін.) упорядкування суспільних відносин.

Правове регулювання є однією з форм правового впливу і співвідноситься з останнім як частина і ціле.

Існування різних форм правового впливу дозволяє більш чітко розрізнити власне юридичний вплив інформаційного права (правове регулювання) і неюридичний (інформаційний та орієнтирний). Поняття «функція інформаційного права» охоплює два види впливу.

На нашу думку, проблемами функцій інформаційного права є такі.

1. Функція інформаційного права обумовлена його сутністю і визначається призначенням у суспільстві. У той же час функція інформаційного права не є лише проявом іманентних якостей сутності, її не можна розглядати тільки як їх «проекцію». Не можна механічно пов'язувати функції і сутність інформаційного права; функція інформаційного права має певний ступінь незалежності.

2. Функція інформаційного права характеризує напрям необхідного впливу інформаційного права на інформаційні від-

носини, тобто такого, без якого суспільство на даному етапі розвитку не може існувати (регулювання, охорона, закріплення певного виду суспільних відносин).

3. Функція інформаційного права виражає найбільш суттєві, головні риси інформаційного права і спрямована на здійснення завдань, що стоять перед інформаційним правом на даному етапі його розвитку.

4. Функція інформаційного права являє собою, як правило, напрям його активної дії. Тому однією з важливих її ознак є динамізм.

5. Постійність як необхідна ознака функції інформаційного права характеризує стабільність, безперервність, досить довгу її дію. Постійність властива інформаційному праву, проте це не означає, що незмінними залишаються механізм і форми її здійснення, які змінюються і розвиваються відповідно до потреб практики.

Для того щоб більш чітко усвідомити поняття «функція інформаційного права», слід визначити, у чому її відмінність від близьких за сутністю юридичних категорій, таких як «роль інформаційного права», «завдання інформаційного права» і «функціонування інформаційного права».

Визначення «роль інформаційного права» вказує на значення інформаційного права у житті суспільства, держави взагалі або на певному етапі їх розвитку. Відповідаючи на питання, яка була (чи буде) роль інформаційного права на тому чи іншому етапі, вирішення тих чи інших завдань, слід розглянути функції інформаційного права, котрі саме і характеризують його соціальне призначення. «Роль інформаційного права» більш загальне відносно функції поняття. Саме у цьому їх відмінність. Визначення «завдання інформаційного права» — це економічна, політична чи соціальна проблема, що стоїть перед інформаційним правом і яку воно покликане вирішувати. Завдання інформаційного права відображає постійну мету, досягненню якої воно повинно всебічно сприяти.

Справа в тому, що завдання інформаційного права не є головною функцією. Вона впливає з економічних, політичних, соціальних потреб суспільства, визначається загальносоціальними закономірностями розвитку держави і права, особливос-

тями соціально-економічних умов окремих етапів розвитку суспільства, держави, інформаційного права, історичними обставинами, співвідношенням політичних сил, національними факторами тощо¹.

Залежність функції інформаційного права від його завдань знаходить прояв у тому, що, по-перше, завдання часто безпосередньо обумовлюють саме існування функцій, по-друге, визначає їх сутність і, по-третє, суттєво впливають на форми та методи їх реалізації, визначаючи конкретні напрями правового впливу.

Визначення «функціонування інформаційного права» відображає дію права в соціальній системі. Дати функціональну характеристику інформаційного права — означає розкрити способи його впливу (шляхи і форми впливу на інформаційні відносини).

Якщо «функція інформаційного права» — поняття, що відображає не тільки сучасне і майбутнє (цілі і завдання) у праві, то «функціонування» віддзеркалює дію інформаційного права в сучасних умовах, якщо інше спеціально не обумовлене.

Таким чином, «функція інформаційного права» і «функціонування інформаційного права» є дуже близькими, у чомусь тотожними, але не такими, що повністю збігаються, поняттями. Функціонування інформаційного права — питання, безпосередньо пов'язане з проблемою функцій, оскільки характеристика системи функцій — це, по суті, характеристика функціонування інформаційного права. У конкретному ж значенні поняття «функціонування інформаційного права» означає дію права як елементу соціальної системи поряд з державним механізмом, мораллю, політикою, іншими соціальними регуляторами. Іншими словами, функціонування інформаційного права — це дія інформаційного права у соціальній системі, реалізація його функцій, втілення їх у суспільних відносинах.

Під функцією інформаційного права слід розуміти головні напрями його впливу на інформаційні відносини. Ці напрями обумовлені соціальним призначенням інформаційного права.

---

¹ Кузнецова, О. В. Правовое регулирование информационных отношений (теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Кузнецова. — М., 2004. — 19 с.

Характеристику інформаційного права доповнюють перелік його функцій і внутрішня система побудови.

Вплив інформаційного права здійснюється через свідому належну або можливу поведінку людей. Він є проявом динаміки інформаційного права і реалізується через виконання суб'єктом права своїх прав і обов'язків.

Функції інформаційного права безпосередньо спрямовані на виконання завдань, що стоять перед суспільством. Слід розрізняти економічні, політичні, культурні, виховні, інформаційні, екологічні та інші функції інформаційного права.

Щодо власне юридичних функцій інформаційного права, то вони поділяються на регулятивну і охоронну. Регулятивна функція інформаційного права спрямована на закріплення суспільних відносин або забезпечення їх розвитку. У здійсненні регулятивної функції інформаційного права особливого значення набуває конституційне закріплення форм власності і основних політичних інститутів, що існують у суспільстві. Інформаційні відносини, таким чином, вводяться інформаційним правом у певні рамки. Функція правового регулювання може бути спрямована на впорядкування і розвиток інформаційних відносин, на визначення конкретних напрямів поведінки людей, реалізацію ними своїх інформаційних прав і обов'язків. Нині в Україні це набуває особливо великого значення для розвитку ринкових відносин і демократії. Регулятивна функція інформаційного права здійснюється на основі правових приписів і дозволів. Регулювання при цьому може бути загальним, коли регулюється поведінка широкого кола невизначених суб'єктів (наприклад, таємниця інформації про персональні дані) або індивідуальним — коли регулюється поведінка конкретної особи чи вузького кола осіб (наприклад, через рішення, що виносяться судом по інформаційній справі), тобто через акти застосування інформаційного права.

Завданням охоронної функції інформаційного права є здійснення впливу на інформаційні відносини шляхом поступового витискування тих явищ, які є небажаними для суспільства. Ця функція здійснюється заради охорони інформації особи і суспільної безпеки з допомогою встановлення заборон та негативних наслідків порушень, шляхів виконання прийнятих щодо

правопорушників рішень і т. ін. Слід звернути увагу на дещо умовний характер поділу функцій інформаційного права на регулятивну і правоохоронну. Обидві функції є проявом однієї властивості інформаційного права — бути регулятором суспільних відносин, бо і при здійсненні охоронної функції інформаційні відносини теж регулюються. В обох випадках йдеться про перетворення нормативності інформаційного права на урегульованість суспільних відносин. Різними лишаються тільки завдання, які виконуються при здійсненні регулятивної і правоохоронної функцій¹.

Здатність функцій інформаційного права бути регулятором суспільних відносин — головна його корисна властивість і особливість. Саме через наявність цієї властивості право має величезну інструментальну цінність — воно є необхідним і корисним для суспільства феноменом, важливою складовою нормативної основи його життя. Так, згідно зі ст. 3 Конституції України, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають сутність і спрямованість діяльності держави. Право, регулюючи інформаційні відносини, сприяє правильному поєднанню інтересів особи і суспільства в цілому. Цінність діючого в суспільстві права багато в чому залежить від його розвиненості, системності, узгодженості, стабільності і динамічності, без чого не може існувати розвинута система права.

Регулюючи інформаційні відносини, інформаційне право вносить у суспільство організованість, виступає знаряддям організації державного управління, здійснення програмування, соціального контролю тощо. Внаслідок цього право виступає як унікальний феномен, здатний спрямувати розрізнені волі і дії тисяч і мільйонів людей в одному напрямі, перетворюючи їх фактично на єдину волю, що відповідає інтересам суспільства, має загальний характер і покликане забезпечити соціальний прогрес.

Але цінність функцій інформаційного права не обмежується його здатністю регулювати інформаційні відносини. Інформаційне право має власну, незалежну від притаманних йому

¹ Беляков, К. И. Управление и право в период информатизации : монография / К. И. Беляков. — К. : КВЦ, 2001. — 308 с.

корисних властивостей загальнолюдську цінність. Основною характеристикою функцій інформаційного права є погляд на нього як на втілення основоположного принципу справедливості. Авторитет інформаційного права буде залежати і від рівня легітимності, тобто від того, наскільки членами суспільства його вимоги сприймаються як справедливі, як такі, що відповідають їх правам й інтересам¹.

Цінність функцій інформаційного права полягає в його гуманізмі, спрямованості на забезпечення пріоритету інформаційних прав людини, її інтересів, всезагальної рівності, концентрованому виразі в ньому справедливості.

Цінність функцій інформаційного права полягає і в тому, що його сутність є показником рівня цивілізованості суспільства. В інформаційному праві закріплений досвід українського народу, його досягнення в різних галузях життя, ставлення суспільства до особистості. Звідси і впливає цінність інформаційного права як досягнення суспільства, важливого показника правового суспільства.

Л. П. Коваленко

ФУНКЦИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРАВА

В статтє сформулировано понятє функций информационного права, рассматривается вопрос об их содержании, проведена их классификация на виды.

Ключевые слова: функции информационного права, сущность функций информационного права, особенности и виды функций информационного права.

L. P. Kovalenko

FUNCTIONS OF INFORMATIVE RIGHT

The concept of functions of informative right is set forth in the article, a question is examined about their maintenance, their classification is conducted on kinds.

Keywords: functions of informative right, essence of functions of informative right, features and types of functions of informative right.

¹ Копылов, В. А. Информационное право : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / В. А. Копылов. – М. : Юристъ, 2002. – 512 с.